

Být znamením Božího království

V roce 2016 vyšla v nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury kniha Znamení naděje, která velmi otevřeně popisuje českou církev ve světle závěrečného dokumentu plenárního sněmu. Přinášíme rozhovor s autorem, pastorálním teologem Michalem Kaplánkem, SDB.

Před deseti lety vyšel tiskem závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve. Sněm probíhal několik let a byl dovršen dvěma plenárními zasedáními (2003, 2005).

► Jak by se dala shrnout očekávání od sněmu české církve ze strany biskupů, kněží a věřících?

Asi nemůžeme mluvit o tom, že by česká katolická církev jako celek něco od sněmu očekávala. Spíš bychom mohli hovořit o třech zcela rozdílných skupinách katolíků, které měly jiná očekávání.

Největší očekávání měli členové sněmovních kroužků. Jestliže se po dobu minimálně tří let pravidelně scházelo několik tisíc věřících, aby diskutovali o otázkách, které souvisely s konkretizací koncilních konstitucí *Lumen gentium* a *Gaudium et spes* do našich podmínek, je to určité svědectví o naději těchto lidí na pozitivní změny v naší církvi. Tím větší bylo jejich zklamání, když se většina jejich podnětů ani nedostala do sněmovních jednání.

Druhou skupinou byl „skeptický klérus“, tzn. většina biskupů a kněží, která procesu nedůvěřovala. Musím se přiznat, že v době konání sněmu jsem do této skupiny také patřil, protože jsem měl dojem, že iniciativa svolat sněm nevyšla z vnitřní potřeby věřících, ale byla jim nějak „vnuknuta“ shora, tedy konkrétně od pana kardinála Miloslava Vlka, který cítil potřebu interpretovat závěry druhého vatikánského koncilu na naše české podmínky. Proto jsem také byl docela překvapen poměrně velkým množstvím a aktivitou sněmovních kroužků. Přesto si myslím, že dost velká byla i třetí skupina – věřící, kteří se o průběh sněmu nezajímali.

► Jak vznikl závěrečný dokument *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*?

Cesta od prvního přípravného dokumentu k oficiálně schválenému textu nebyla jednoduchá. Můžeme hovořit o čtyřech etapách přípravy dokumentu, v nichž se odrazily jak různé způsoby práce těch, kdo odpovídali za přípravu sněmu, tak především vliv biskupů i samotného plenárního jednání sněmu.

První text (*lineamenta*), který měl být východiskem pro tvorbu samotného sněmovního dokumentu, připravovala přípravná komise pod vedením Miloše Rabana. Z rozhodnutí biskupů se první

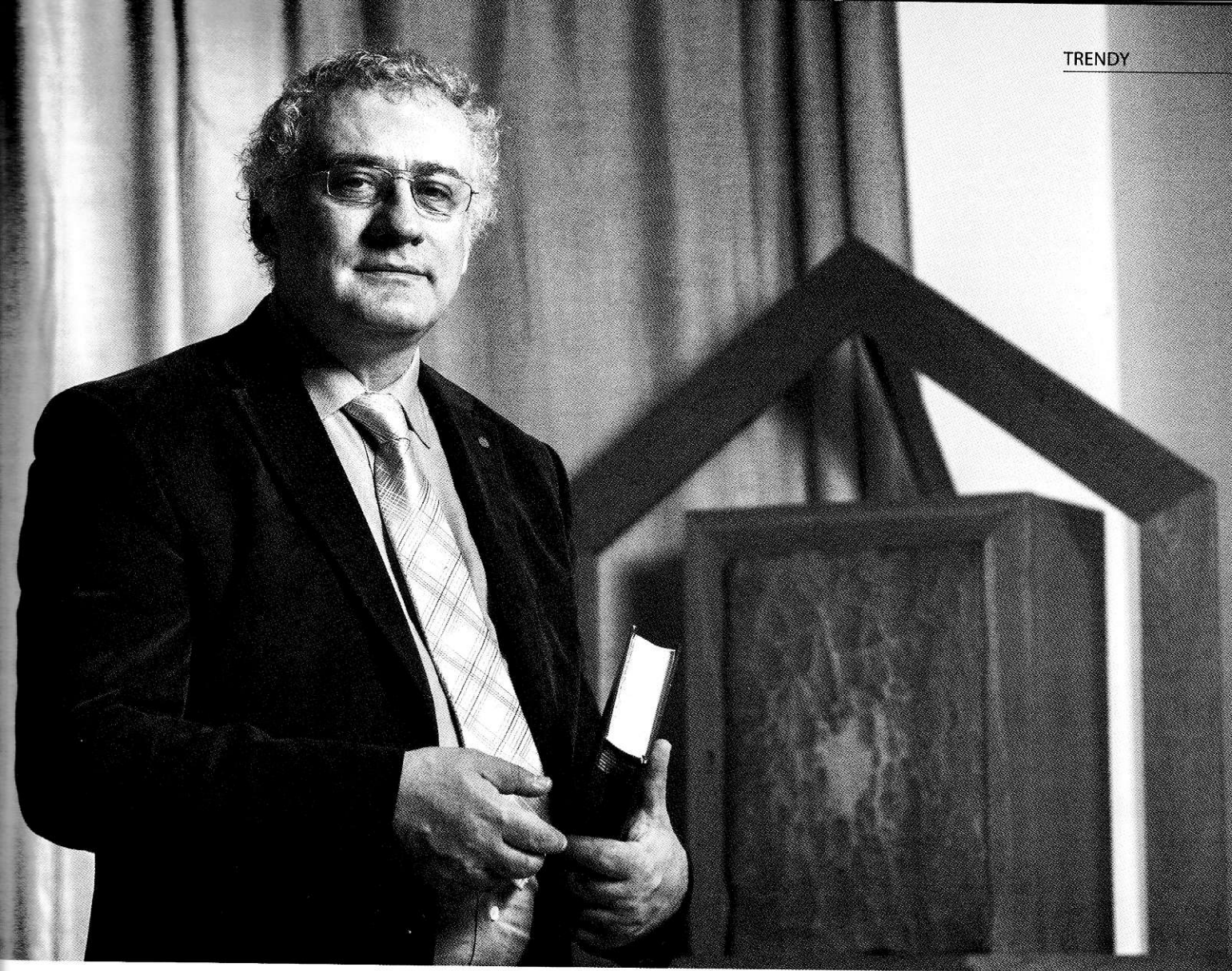
plenární zasedání sněmu konalo v létě roku 2003, a proto kardinál Vlk dal v únoru 2003 nově ustanovenému generálnímu sekretáři sněmu Pavlu Ambrosovi za úkol vytvořit druhý pracovní dokument (*instrumentum laboris*), s nímž by mohli delegáti sněmu pracovat při plenárním zasedání. Pavlu Ambrosovi se s pomocí dalších odborníků skutečně podařilo během několika měsíců připravit tento druhý text, který se stal základem diskuse na prvním plenárním zasedání. Mnozí z delegátů počítali s tím, že se text – po potřebných úpravách – stane závěrečným dokumentem. Jelikož ovšem biskupové v předpolí prvního zasedání sněmu rozhodli, že jeho výsledkem bude pouze stručné prohlášení, musela následovat další etapa přípravy dokumentu – téměř dvouletá příprava třetího textu, který byl – s nevelkými úpravami – přijat druhým plenárním zasedáním sněmu v roce 2005. Poslední etapa znamenala redakční úpravy a překlad dokumentu, aby mohl být schválen příslušnými církevními úřady v Římě. Za tyto poslední etapy odpovídal druhý generální sekretář sněmu Jiří Kašný.

► Jaký byl další osud tohoto dokumentu?

Dokument byl schválen, vydán a založen do knihovny. Za celých deset let se ozvalo jenom několik nadšenců včetně kardinála Vlka, kteří projeвили touhu vrátit se k dokumentu a dále jej rozvíjet. Ačkoliv účastníci druhého plenárního zasedání sněmu rádi odkazovali na to, že to, co nemohlo být dotaženo v rámci sněmu, bude úkolem diecézních synod, za celých deset let se dosud v žádné české diecézi oficiální diecézní synoda nekonala. Je pravda, že se některé myšlenky obsažené v závěrečném dokumentu realizovaly, jako například reforma farností v některých diecézích. Přesto by neodpovídalo pravdě, kdybychom tvrdili, že tyto kroky byly realizací závěrů sněmu. Pravděpodobně by se realizovaly i nezávisle na sněmu. Závěrečný dokument je dnes „mrtvým dokumentem“, na nějž se prakticky nikdo neodvolává. Proč tomu tak je, na to není jednoznačná odpověď.

► Jsou v dokumentu témata, která by neměla upadnout v zapomnění?

Za stále aktuální považuji výzvy ke zlepšení a prohloubení spolupráce mezi kněžími a laiky. Také některé podněty obsažené v kapitole o pastoraci považuji za velmi důležité, jako například odstavec o diaconii jako neoddelitelné součásti poslání církve.

Michal Kaplánek: Laici sice hodně od kněží očekávají, často však vědí velmi málo o jejich skutečné životní situaci i o jejich lidských potřebách a problémech. Podobně ani kněží nemají často přesné představy o tom, co obnáší život v rodině.

V úvahách o úkolu křesťanů v sekularizované společnosti by se mělo dále pokračovat. Jde o pocit spoluodpovědnosti křesťanů za vývoj společnosti i za politickou situaci. Tento pocit spoluodpovědnosti je u nás mnohem menší než v západoevropských zemích.

► **Vraťme se ještě k tématu spolupráce kněží a laiků. V čem nejčastěji narážíme na nedostatky?**

Spolupráce mezi kněžími a laiky naráží zejména na zbytečně zdůrazňovanou exkluzivitu kléru jako zvláštního „stavu“. Často slyšíme biskupy, kteří na církevních slavnostech nejprve přivítají představitele kléru, potom představitele státu a až nakonec ostatní věřící. Mnozí kněží nosí kněžský oděv i tam, kde to nemá smysl. Neuvědomují si, že tím v našem prostředí spíše vytvářejí bariéru, která je dělí od ostatních. Je ale možné, že to odpovídá jejich vnitřní potřebě patřit k nějaké výrazné skupině.

Ovšem nejdůležitější problém představuje komunikace, a to oboustranně. Předpokladem úspěšné komunikace je totiž postoj naslouchání. Naslouchat znamená zajímat se o potřeby a názory druhého. Naslouchat je schopen jenom ten, kdo není zaměstnán pouze sám sebou a svými starostmi. Jestliže si stěžujeme na to, že

vážné komunikace mezi církví a společností, znamená to, že se vlastně vzájemně mýjíme. Protože málo nasloucháme ostatním, nevíme, co je pro lidi kolem nás důležité. Vlastně jejich situaci známe jen povrchně.

Podobně je tomu i uvnitř církve. Laici sice hodně od kněží očekávají, často však vědí velmi málo o jejich skutečné životní situaci i o jejich lidských potřebách a problémech. Podobně ani kněží nemají často přesné představy o tom, co obnáší život v rodině. Proto se nezdá stává, že biskupové či kněží nejednají sociálně citlivě s lidmi, kteří věnují práci pro církev svůj čas a energii. V současnosti jsme například svědky toho, že jsou v některých diecézích z finančních důvodů rušena či redukována místa pastoračních asistentů.

Určitou pomocí by mohlo být prosazení větší participace běžných věřících na životě a směřování farnosti, a to zejména využitím už existujících struktur, jako jsou pastorační či ekonomické rady farností, diecézí atd.

► **Druhou velkou otázkou je obnova pastorace ve farnostech a přetíženosť kněží, slučování farností, předání pastoračních aktivit laikům v malých obcích a podobně. Jaký je vývoj v této oblasti?** →

➔ Vývoj v této oblasti je velmi alarmující. Sloučení farností (v pražské a plzeňské diecézi) sice pomohlo usnadnit administrativu a dát věřícím (alespoň v tzv. živých farnostech) určitou jistotu, že jejich farnost bude i v příštích letech obsazena knězem. Přesto v některých diecézích vidíme stále se rozšiřující farní obvody, za které je odpovědný jeden jediný farář, případně farář s farním vikářem či jáhnem. Pokud nemají křesťanská společenství v malých obcích na venkově úplně zaniknout, vidím jako jedinou cestu povzbudit věřící v těchto obcích, aby se scházeli každou neděli ke společné modlitbě, i když je v jejich kostele mše svatá třeba jen jednou za měsíc. Je to jistě polovičaté řešení, ale pokud se ho nechopíme, přestane být církev prakticky přítomná na většině území Čech.

► **V knize citujete dokument někdejšího biskupa plzeňské diecéze: „Kněží by se měli stát animátory, duchovními vůdci a rádci svých spolupracovníků a spolupracovnic.“ To je velmi sympaticky řečeno. Ztotožňují se s takovým pohledem kněží?**

Domnívám se, že většina kněží s tím teoreticky souhlasí, prakticky to ale málokdo umí. Je to také generační záležitost. Starší kněží, kteří působili už za totality, často velmi horlivě doprovázeli malou skupinu věřících na jejich životní cestě. Myšlenka, že by se měli věnovat „jenom“ animátorům či multiplikátorům, je jim přirozeně vzdálená. Cítí se totiž být pastýři všech, kteří chodí do kostela. Mezi mladšími kněžími se setkáváme s názorem, že laici mají být „prodlouženou rukou kněze“. Ač to není často vyjádřeno explicitně, řada kněží se považuje za šéfy, kteří mají „vždycky pravdu“. Zatím nevyrostla generace kněží, kteří by dokázali propojit organizační schopnosti a manažerské znalosti s postojem bratrství, příp. otcovství.

► **Zmiňujete také nepatrnou reakci české veřejnosti na sněm, jako by společnost od církve nic neočekávala. A koneckonců z textu vysvítá, že česká církev si neklade příliš velké cíle, co se týče evangelizace společnosti. Jak evangelizaci chápete? Jak by ji podle vás měli dnešní čeští katolíci uchopit?**

Vzpomínám na návštěvu skupiny rakouských teologů u jednoho z našich biskupů. Na otázku, co česká společnost očekává od církve, pan biskup, po krátké výmluvné pauze, odpověděl: „Mám-li být upřímný, vlastně nic.“

Domnívám se, že pokud budeme citliví vůči spirituálnímu hledání našich současníků, na které upozorňuje například Tomáš Halík, najdeme také cestu k tomu, abychom se s nimi rozdělili o „nesmírný poklad poznání Krista“. Předpokladem ovšem je, aby tím pokladem pro nás byla víra, aby byla něčím, co náš život dělá krásnější, svobodnější a smysluplný.

► **Česká katolická církev, píšete, se od konce osmdesátých let několikrát pokusila iniciovat pokus vlastní obnovy, ale nikdy se to zcela nezdařilo...**

Bohužel se od začátku devadesátých let myšlenka obnovy velmi rychle změnila ve snahu o obnovení toho, co bylo v naší církvi živé před padesáti léty, případně na zavedení toho, co bylo běžné v životě církve tam, kde se mohla v minulých desetiletích svobodně rozvíjet.

Skutečnost, že po znovunabytí svobody nezačali lidé chodit masově do kostela, mě nepřekvapila. Překvapila mě spíše naše neschopnost hlásat evangelium pochopitelným a přijatelným způsobem.

Jedním z biskupů, kteří se o obnovu církve snažili, byl první plzeňský biskup František Radkovský. Několikrát chtěl realizovat reformu pastorace v diecézi. Všechny pokusy byly ovšem neúspěšné, protože zamýšlené reformy předpokládaly změnu smýšlení a života kněží (např. spolužití více kněží na jedné fari), což se ukázalo reálné jenom v některých jednotlivých případech.

► **Zaujal mne také trochu provokativní postřeh, že mnozí kněží přehlížejí některé oblasti činnosti církve stanovené CIC, jako hlásání evangelia těm, kteří přestali žít podle evangelia, podpora činnosti v oblasti sociální spravedlnosti či péče o chudé, utiskované, trpící...**

Tento postřeh mi vůbec nepřipadá provokativní. Kněží nemají sami sílu, aby se všem těmto úkolům věnovali. Kdyby se stali animátory svých spolupracovníků, jak jsme o tom mluvili před chvílí, situace by se mohla velmi rychle změnit. Kodex církevního práva totiž nepočítá s tím, že by kněz musel být sám aktivní ve všech těchto oblastech. Příslušné kánony mluví o faráři, který má všechny tyto oblasti pastorace „na starosti“. To neznamena, že musí dělat všechno.

► **Zdá se mi, že se v celém rozhovoru znovu a znovu vracíme k malé míře schopnosti spolupracovat, důvěřovat druhým, a možná nejen věřícím z farnosti, ale i dalším lidem dobré vůle... V tom nám, myslím, nepomůže lepší komunikace a fungující farní rady. Pokud bych se domníval, že stačí vylepšit komunikaci, asi bych se vůbec do psaní této knížky nepustil. Řešení komunikace na pracovišti nebo v jakékoliv organizaci je spíše záležitostí psychologa, supervizora nebo odborníka na management. Jako teolog věnuji první kapitulu své knihy pojetí církve – to je podle mého názoru klíčové. Teprve když nebudeme chápat církev jako „spolek pro uspokojování náboženských potřeb“, jak to kdysi formulovali komunisté, ale spíše budeme chtít, aby společenství církve bylo domovem pro ty, kdo hledají životní zakotvení, pro chudé a pronásledované, nešťastné a hledající, ale i pro úplně obyčejné lidi, pak se změní i vnitřní kultura církve jako instituce. Církev je znamením Božího království. To znamená, že ten, kdo přijde do styku s křesťany, by měl zažít něco z Božího pokoje, milosrdenství a svobody.**

► **Jaké jsou reakce na vaši velmi otevřeně psanou knihu, třeba na podnět, aby byli na kněze svěcení „viri probati“ bez ohledu na to, zda jsou či nejsou ženatí?**

Přestože je kniha už několik měsíců na světě, četlo ji zatím jen pár lidí. Když jsem před rokem žádal pana kardinála Vlka o finanční podporu této knihy, odpověděl mi, že by ji měli podpořit spíš ti, kterých se přímo týká. Je celkem jasné, koho tím myslel. Já jsem ovšem požádal raději o podporu knihy kolegy ze zahraničí, protože jsem očekával ze strany našich církevních představitelů spíše negativní kritiku. Zatím ale knihu téměř nikdo z „těch, kterých se týká“, nečetl. Domnívám se, že je to signifikantní pro situaci české církve. Biskupové nemají zájem o názory teologů. Obyčejně reagují až tehdy, když dostanou nějakou stížnost, dotaz či dokonce udání. Takže očekávám, že se někdo po vydání tohoto rozhovoru ozve.

Co se týče kněžství a celibátu, je evidentní, že povinný celibát kněží v římskokatolické církvi není dogmatickou záležitostí, ale otázkou církevní disciplíny. Vzhledem k tomu, že v České republice máme řadu dobrých zkušeností s ženatými kněžími řeckokatolického obřadu i s dalšími kněžími vysvěcenými v tzv. „podzemní církvi“, překvapuje mě, že jsem zatím ze strany našich biskupů neslyšel žádný návrh na řešení nedostatku kněží právě změnou přístupových podmínek ke svěcení. Samozřejmě je to záležitost, kterou musí rozhodnout Řím. Ale pokud by určitá část církve tuto otázku skutečně předložila k vážné diskusi, mohlo by dojít k posunu i v této záležitosti.

Rozhovor připravil Josef Beránek